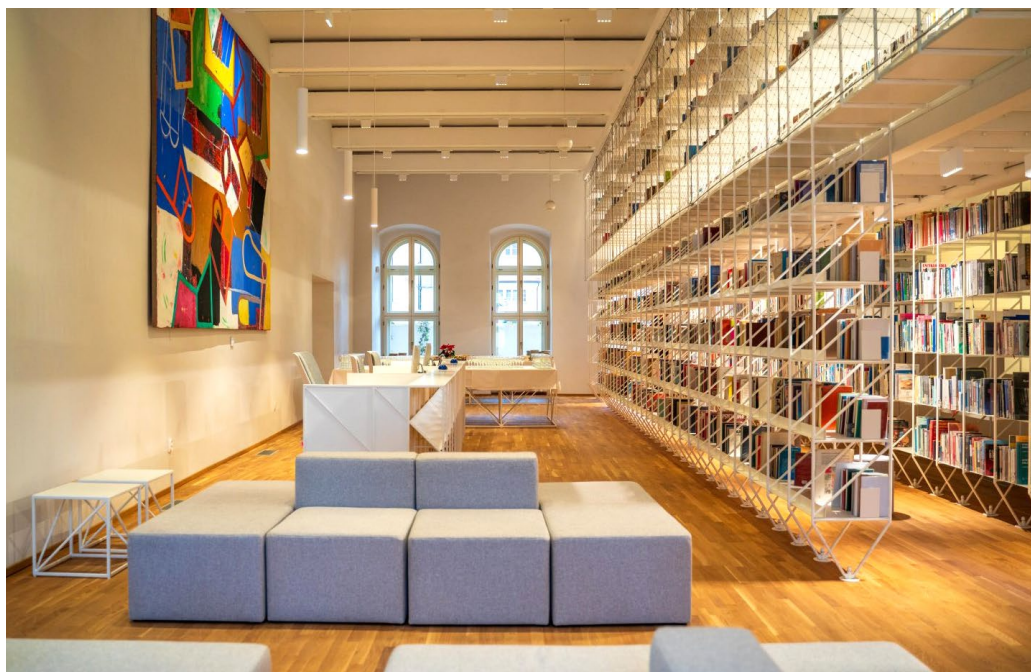

STOROČNÁ PREŠOVSKÁ KNIŽNICA 1925 – 2025

Andrea SIVANIČOVÁ

Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove oslávi v tomto roku významné jubileum – 100 rokov svojej existencie. Za tú dobu sa z malej obecnej knižnice s niekoľkými stovkami kníh v jednej miestnosti stala veľkou regionálnou knižnicou s tisíckami kníh v moderných priestoroch vyhovujúcich požiadavkám čitateľov 21. storočia.

Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove, náučné oddelenie, 2025. Foto: PSK

Založenie knižnice pred 100 rokmi

Až do roku 1925, keď sa začal uplatňovať Zákon o obecných knižniciach, funkciu verejnej knižnice čiastočne suplovali školské, cirkevné, spolkové či súkromné knižnice kníhkupcov. V Prešove to boli najmä knižnica Československej besedy s jej čítárňou a knižnica miestneho odboru Matice slovenskej. Práve jej fondy, takmer 500 kusov kníh, sa stali základom novovzniknutej knižnice spolu s ďalšími 200 knihami venovanými ministerstvom školstva. Knižná rada poverila vedením knižnice Bela Kleina-Tesnorskalského a v októbri 1925 bola knižnica sprístupnená čitateľom v miestnosti na prízemí mestského domu, dnešnej radnice, ktorú predtým užívali mestskí policajti. Pre potreby knižnice to však bolo malé a nevyhovujúce, preto sa už nasledujúci rok knižnica presťahovala do priestrannej a svetlej miestnosti v budove Čierneho orla, čo výrazne pomohlo jej propagácii a zvýšeniu počtu čitateľov. Budova Čierneho orla bola už oddávna vnímaná ako kultúrna inštitúcia, popri divadle

tu neskôr zriadili aj kasíno a za svoje sídlo si ho zvolili viaceré spolky, vrátane Čitateľského a svojo čítareň tu mala aj Matica slovenská.

Knižnica počas siedmich dekád 20. storočia

Začiatky boli skromné, počet kníh rástol pomaly a delili sa len do troch kategórií na: spisy zábavné, spisy náučné a časopisy, o ktoré sa staral jeden knihovník a jeden zriadenec na polovičný úväzok v čitárni. Od roku 1934, keď už počet kníh dosiahol takmer 5 000, bolo nutné aj ich podrobnejšie triedenie na: Básne, Krásnu prózu, Divadlo, Prírodovedu a zdravotvedu, Techniku, Vedy sociálne, História, Zemepis, Cestopisy a národopis, Rôznych oborov diela, Časopisy a ako posledné Spisy pre mládež. Na nákup kníh bolo určených okolo 20 000 korún ročne, no ani to nepostačovalo. Knižnica bola preto vďačná za dary, či podporu od Mestskej sporiteľne, no situáciu sa snažila od počiatkov zlepšiť aj vlastnými silami a už v roku 1926 usporiadala verejný koncert s tombolou, z výnosu ktorej sa kúpili knihy do príručnej knižnice. Aj počet čitateľov postupne narastal. Z pôvodných necelých tristo, prevažne z radov učiteľov, profesorov a úradníkov stúpol po desiatich rokoch na päťnásobok, pričom najpočetnejšou skupinou boli študenti, a tak knižnici prideliť ešte jedného pomocníka. Od počiatku bola knižnica prístupná všetkým, ale pre nízky počet zamestnancov a narastajúci počet čitateľov bolo nutné upraviť aj vstup čitateľov do knižnice, ktorým sa od roku 1932 knihy požičiavali podľa rozpisu a abecedy. Mládež podľa príslušných priezvisk mala vyhradený pondelok až stred a dospelí štvrtok a piatok. Za právo byť čitateľom knižnice sa platil poplatok dve koruny, platný na 32 vypožičaných kníh. Po dosiahnutí tohto počtu bolo nutné zaplatiť nový poplatok. Knihy sa požičiavali na obdobie 14 dní, aby sa k nim mohli dostať aj ďalší záujemcovia, mládež si mohla požičať dva a dospelí tri kusy. Dnes je výpožičná doba jeden mesiac, pri žiadaných tituloch a knižných novinkách je 14-dňová a pri povin-

Knižničný poriadok.

1. Obecná knižnica mesta Prešova je prístupná každému obyvateľovi, ktorý sa svojim podpisom v knihe čitateľov zaviazne, že bude vo všetkom zachovávať knižničný poriadok.

2. Knihy sa požičiavajú na čitateľskú legitimáciu, ktorá je na 32 sväzkov vystavená. Od legitimácie platí sa 2 Kč, po vypožičaní 32 sväzkov dostane čitateľ za ďalších 2 Kč novú legitimáciu. Legitimáciu ponechá si knihovník v knižnici.

3. Knihy sa vypožičiavajú — krem nedele a sviatkov — od ½5. do ½7. hod. a sice:

mládež: v pondelok s menami . . . A po J.
v útorok s menami . . . K po P.
v stredu s menami . . . R po Z.
Dospelým: vo štvrtok s menami . . . A po L.
v piatok s menami . . . M po Z.

Čitateľ si v aritmetickom poradí zreteľne píše značky vypožičať si hodlajúcich sväzkov na osobitný papier a oddá knihovníkovi. Vypísať treba viac kníh, lebo mnohé nebudú na mieste.

4. V príručnej knižnici obsažené knihy môžu byť čítané v miestnosti knižnice počas vydávania kníh a v sobotu od 2. do 5. hod. pod dozorom strážníka.

5. Knihy sa vypožičiavajú z pravidiel na 14 dní, keď tento termín uplynul, môže si čitateľ knihu (zvlášte naučnú) na ďalšie dva týždne vypožičať.

6. Kto na ustanovený termín knihy nevráti, napomenie sa listkom, po dvoch ďalších napomenutiach oznámi sa vec mestskému úradu. Čitateľ povinný je hrať všetky výlohy vzniklé s vyňatím knihy.

7. Vypožičiatel je povinný vrátiť knihu nepoškodenú, preto je v jeho záujme, aby si vypožičanú knihu hneď v knižnici poprezeral a jestli je poškodená, má na to knihovníka upozorniť.

8. Nie je dovolené, aby čitateľ požičiaval knihy z knižnice niekomu mimo svojej domácnosti.

9. Kto nezdrží knižničný poriadok, akeľvek bol na to knihovníkom upozornený, stratí právo knihy si vypožičiavať.

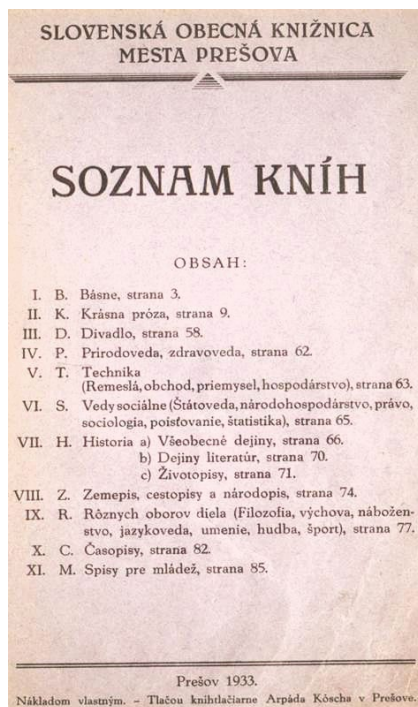
10. Ak vypukne v domácnosti čitateľa nákazlivá choroba, musí to oznámiť knihovníkovi. Knihy nech však odovzdá len po riadnej desinfekcii.

Knižničný poriadok z roku 1933.

Zdroj: Krajská knižnica P. O.

Hviezdoslava v Prešove

Soznam kníh z roku 1933.

Zdroj: Krajská knižnica

P. O. Hviezdoslava v Prešove

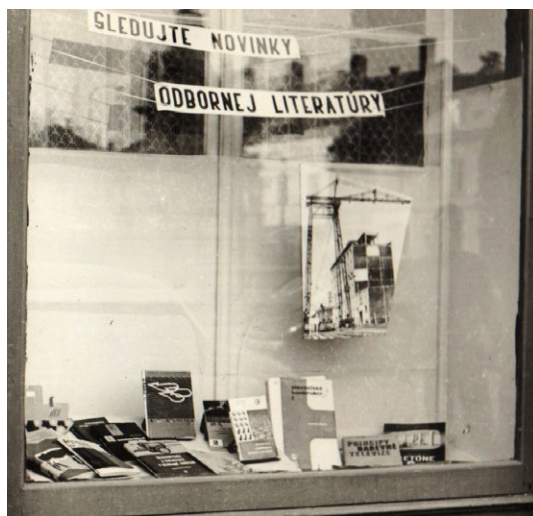

Knižničný poriadok z roku 1933. Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove

nom čítaní a vybraných tituloch je len sedem-dňová. Členské sa platí na obdobie jedného roka, veď pri limite 32 kníh by si mnohí čitatelia museli obnovovať členstvo každý druhý mesiac, nehovoriac o tom, že limit výpožičiek je dnes u detí 15 a u dospelých 25 kníh, v prípade periodík je limit 20 kusov.

Život knižnice do značnej miery ovplyvňovala aj spoločenská a politická situácia, čo sa najviac prejavilo počas vojny, ktorá výrazne obmedzila jej činnosť i počet fondov. Hlavne v posledných dvoch rokoch, poznačených povstaním a bombardovaním mesta, keď dochádzalo k všeobecnému chaosu, sa knihy čoraz častejšie nevracali, čo v konečnom dôsledku znamenalo pre knižnicu veľké straty a prišla o viac ako štvrtinu svojich zväzkov.

Druhá polovica 20. storočia sa niesla v znamení pokojného a po-

Okresná knižnica v budove kolégia - výklad, 60. r. 20. st. Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove

Čítareň, 60. r. 20. st. Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove

Ďetské oddelenie v kolégiu, 60. r. 20. st. Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove

stupného rozvoja knižnice, veď na jej chod a nové prírastky boli dotácie 10 až 20 krát vyššie ako v prvých rokoch jej existencie. Postupne nastala profesionalizácia okresných ľudových knižníc a napriek prehnanému dôrazu na štátnu ideológiu a globálnu politizáciu, knižničný fond rástol vo všetkých sférach a žánroch. Prešovská knižnica zásluhou riaditeľa Jozefa Repčáka ako prvá uviedla do života pre čitateľov predmetový katalóg kníh. S nárastom nových činností, služieb a pobočiek sa zvyšoval aj počet pracovníkov, špecifikovali sa jednotlivé oddelenia a zlepšovalo sa aj priestorové vybavenie. V 70. rokoch sa knižnica presťahovala do priestorov starej mestskej školy. Poskytovala odborné a metodické rady viac ako dvom stovkám miestnych knižníc, začala systematicky pracovať s deťskými a mladými čitateľmi, no aj so znevýhodnenými skupinami obyvateľov, usporadúvala besedy, semináre, výstavy, súťaže, tematické programy a poskytovala čoraz širšie informačné a konzultačné služby. Veď práve prešovská knižnica zásluhou Márie Gojdičovej, vtedajšej riaditeľky, spracovávala problematiku knižnice ako informačného centra, slúžiacu neskôr ako smernica pre ostatné knižnice.

Turbulentné politické zmeny v 90. rokoch sa premietli aj do činnosti knižnice. Základná zmena nastala v zameraní knižnice, v odklone od politickej línie a koncentrovaní sa na zvýraznenie literárnych a umeleckých osobností v regionálnom, slovenskom i svetovom zábere. Knižnica sa však musela vyrovnávať aj s meniacimi sa podmienkami v oblasti legislatívnej, ekonomickej i technologickej. Koniec 90. rokov bol veľmi náročným obdobím, keď knižnica do-

*Pobočka na Sídliisku 2, 60.r. 20.st.
Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava
v Prešove*

*Knižnica v Starej mestskej škole, 70.r. 20.st. Zdroj:
Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove*

*Študovňa v Starej mestskej škole, 70.r. 20.st. Zdroj:
Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove*

*Detské oddelenie Slniečko na Hlavnej 16, 2010 – 2024.
Zdroj: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove*

*Centrum regionálnych dokumentov v Starej mestskej
škole, 2012 – 2024. Zdroj: Krajská knižnica P. O.
Hviezdoslava v Prešove*

časne stratila právnu subjektivitu, štátne finančné dotácie čoraz viac klesali, v dôsledku čoho bolo nutné zredukovať počet pobočiek aj pracovníkov. Napriek tomu sa jej podarilo úspešne aplikovať vo svojej činnosti výpočtovú techniku a vytvoriť automatizovaný knižnično-informačný systém, klasické kartotékové lístky tak nahradila elektronická databáza. Knižnica, ktorá začínala len s požičiavaním kníh a čítárňou, postupne rozširovala svoju činnosť o metodické, informačné, dokumentačné, konzultačné, bibliografické, rešeršné, reprografické či medziknižničné služby. A knižnica dostala aj nový názov, stala sa nositeľkou hrdého mena P. O. Hviezdoslava.

Knižnica v novom tisícročí

Do nového tisícročia vstúpila knižnica ako moderná inštitúcia kráčajúca s dobou a dnes, keď sa spoločnosť sústreďuje na rýchlo dostupné informácie a vo všeobecnosti pociťujeme pokles čitateľskej aktivity, sa knižnica snaží sledovať moderné trendy a veľkú časť služieb poskytovať on-line, prostredníctvom internetu či už

ide o informácie, vyhľadávanie exemplárov, objednávanie, rezervovanie a predložovanie výpožičiek, alebo rešeršné služby. Popri klasických knihách ponúka aj prístup k elektronickým knihám, interaktívnym knihám a spoločenským hrám. Mení sa aj vzťah knižnica a čitateľ. Knižnica ide čitateľom v ústrety. Zriadila pre nich bibliobox, kde môžu pohodlne vrátiť knihu v ktorúkoľvek dennú aj nočnú hodinu, zasiela im mailové pripomienky o blížiacom sa ukončení výpožičnej lehoty či aktuálnych podujatiach, zaviedla digitálny preukaz, spolupracuje s dobrovoľníkmi, poskytuje služby aj znevýhodneným občanom, viaceré oddelenia sú bezbariérové, členské je diferencované podľa sociálneho statusu čitateľa, na podporu čítania sa zapája do celoslovenských akcií a organizuje aj množstvo vlastných podujatí.

Od apríla 2002 prešla do zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja (PSK) ako regionálna kultúrna, informačná a vzdelávacia inštitúcia

v oblasti knižničnej, bibliografickej, kultúrno-vzdelávacej a vydavateľskej činnosti. Od roku 2013 poskytovala svoje služby v dôstojných historických priestoroch Bosákovho domu, Starej mestskej školy, v dome na Hlavnej 16 a v štyroch sídliskových pobočkách. Od roku 2020 bol jej status krajskej knižnice potvrdený aj oficiálne zmenou názvu na Krajskú knižnicu P. O. Hviezdoslava v Prešove, pričom naďalej plní aj funkciu mestskej knižnice a je kultúrno-spoločenským a informačným centrom pre občanov mesta Prešov.

*Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava, 2025.
Foto: Vlastimil Slávik*

Nová éra v novom domove

K stému výročiu dostala knižnica od zriaďovateľa, PSK, vskutku výnimočný dar – nový domov a spoločnú strechu pre všetky jej oddelenia. Nová knižnica vznikla prestavbou troch meštianskych domov a zároveň kultúrnych pamiatok na Slovenskej ulici spolu so solitérnou funkcionalistickou administratívnou budovou z medzivojnového obdobia v ich dvorovom priestore do jedného celku, ktorému dominuje pôsobivá secesná pavlač i zachránený starý platan. Za starými múrmi sa ukrýva moderný a nezvyčajne riešený interier s vlastnou filozofiou. Knižnica ponúka okrem kníh množstvo zákutí od stredovekých pivníc až po novodobé podkrovia, zaujímavé archeologické nálezy či nádhorne zreštaurovaný strop v Centre regionálnych dokumentov.

Každé poschodie má svoju vlastnú filozofiu a každé je určené inému typu čitateľov a používateľov knižnice. Prízemiu dominuje priestranné Náučné oddelenie v dvoch prepojených miestnostiach s vysokými stropmi, z ktorých visia regály s knihami plnými informácií a poznatkov vytvárajúce efemérnu záclonovú konštrukciu. Architekti pri tomto netypickom návrhu vychádzali z paláцovej mierky hlavných siení domov a následne navrhli gradientné zahusťovanie priestoru regálmi odspodu smerom nahor. Dvojposchodové police tak nielen pôsobia vzdušne a majestátne, ale symbolicky vyjadrujú fakt, že poznanie nás, ľudí presahuje. Zároveň nezaberajú celý priestor prízemia, kde je tak dostatok variovateľného miesta na štúdium, kultúrnu či komunitnú činnosť. Súčasťou prízemia sú v prednej časti aj vstupné priestory s kaviarňou, infopultom, internetovým zázemím a v zadnej časti pokojná čítareň a študovňa náučnej literatúry. Pred vstupom na prvé poschodie je SmartLab – inteligentné laboratórium podporujúce kreativitu a digitálne zručnosti. Za ním sa nachádza dobová secesná presklená pavlač, prepájajúca všetky tri domy, z ktorej sa vchádza na Beletriu ponúkajúcu nielen široký výber z rôznych žánrov, ale i priestor na koncentráciu a individuálnejšie formy čítania. Mierka políc je tu vo výške dospe-

Beletria, 2025. Foto: PSK

Slniečko, 2025. Foto: PSK

Detský čitateľský kútik, 2025. Foto: PSK

platanom a malým amfiteátrom vhodným na podujatia či oddychové čítanie pod modrou oblohou. Nechýba ani vonkajšie a podzemné parkovisko, stojany na bicykle či stoličky a ležadlá na príjemné ponorenie sa do sveta kníh.

V nových priestoroch pod jednou strechou ponúka súčasná krajská verejná knižnica všetky svoje služby, okrem výpožičiek z vyše 130 000 kníh aj široké spektrum služieb a množstvo kultúrno-vzdelávacích programov, a to nielen pre svojich takmer 9 000 čitateľov, ale i širokú verejnosť. Ročne pre nich usporiada bezmála 1 000 podujatí, vrátane tých, ktoré prebiehajú v mestských sídliskových pobočkách – Sídlisko 2, Sídlisko 3, Sekčov a Šváby. Škála podujatí je pestrá a starostlivo diferencovaná pre všetky vekové kategórie. K stabilným podujatiam patria: Zážitkové čítania Tvorivé dielne, Informačné výchovy, Prehliadky knižnice, regionálne prednášky či literárne besedy. Obľúbené sú i pravidelné mesačné cyklické podujatia: Štvornožky ku knihám, Bezpečná online knižnic@, Zelená knižnica, Digitálny detox, Klub bylinká-

lého človeka, čo už pri vstupe evokuje komu sú určené v nich uložené knihy. Okrem beletrie je tu umiestnené i Inojazyčné oddelenie a časť slúžiaca pre slabozrakých a nevidiacich. Na konci pavlače je Bibliografické oddelenie spojené s Centrom regionálnych dokumentov, ktoré je reprezentačným miestom knižných, novinových, časopiseckých, audiovizuálnych titulov z regiónov celého PSK. Práve tu je študovňa s nádherne zrenovovanou historickou stropnou maľbou typu *Al secco* a vo vitríne sú umiestnené aj vzácne nálezy z archeologického výskumu, ktorý spolu s archívny, architektonicko-historickým a reštaurátorským výskumom bol súčasťou rekonštrukcie celého objektu.

Podkrovie je sídlom detského oddelenia Slniečko plného fantázie a kníh v policiach prispôbených výške detí. Súčasťou oddelenia je aj detský čitateľský kútik s terasou pre najmenších či samostatná miestnosť pre detské podujatia a zážitkové čítania s obrovským starobyľým komínom či kočíkareň s prebaľovacím pultom pre matky s malými deťmi. Knižnica disponuje aj zrekonštruovanými stredovekými pivnicami slúžiacimi na výstavné účely a zeleným nádvorím s takmer dvestoročným

rov, cestovateľské večery S knižnicou okolo sveta, Dotyky s poéziou, stretnutia klubu Spisopriateľov i feministického literárno-čitateľského FemLit Clubu. Knižnica usporadúva Medzinárodnú prehliadku knižničných podujatí pre deti či literárne festivaly: Prešov číta rád, Zvedavé čítanie a Mesiac autorského čítania. Podieľa sa tiež na Súťaži stredoškolských časopisov a na ankete Kniha roka PSK a poskytuje priestor pre rozmanité výstavy. Samozrejmosťou je zapájanie sa do celoslovenských aktivít na podporu čítania: Noc s Anderseonom, Týždeň slovenských knižníc, Šaliarsky Maľko, Deň ľudovej rozprávky, Rozprávky už čítam sám, Je nás počuť, Prečítané leto a i. Popri plnení funkcie regionálnej, kultúrnej i vzdelávacej inštitúcie sa tak knižnica stáva jedinečným kultúrnym komunitným centrom a zároveň oázou bezpečia, istoty a poznania pre všetkých.

Rozvoj aj zveľadenie knižnice do dnešnej podoby by nebol možný bez kvalifikovaných, nadšených a knihám oddaných radových aj vedúcich knihovníkov a knihovníčok. Na počiatku bol len jeden knihovník a pomocný zriadenec, v 70. rokoch 20. storočia sa ich počet pohyboval okolo 40, pred zmenou politického systému v roku 1989 dokonca 50, no v súčasnosti má knižnica len 24 knihovníkov. Nie je možné vymenovať všetkých, preto spomeňme aspoň tých, ktorí stáli na jej čele a riadili ju.

Riaditelia:

1925 – 1934	Belo Klein Tesnoskalský
1934 – 1955	Jozef Repčák
1955 – 1960	Emília Čiernohorská
1960 – 1976	Mária Gojdičová
1976 – 1990	Pavol Štegena
1990 – 1999	Mária Koložváryová
1999 – 2007	Iveta Hurná
2007 – 2019	Marta Skalková
Od 2019	Iveta Hurná

Názvy knižnice:

1925 –	Obecná knižnica mesta Prešov
1939 –	Verejná mestská knižnica
1951 –	Krajská ľudová knižnica
1960 –	Okresná ľudová knižnica
1997 –	Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove
2020 –	Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove

Študovňa Centra regionálnych dokumentov, 2025.

Foto: Andrea Sivaničová

Sídla knižnice:

- 1925 prvým sídlom knižnice bol malá miestnosť v budove radnice,
- 1926 priestory nad hlavným vchodom s oknami do dvora v budove Čierneho orla, Tesnoskalský však v novinách Šariš z 18. 1. 1930 na strane 3 napísal: *od leta 1927 umiestnená je knižnica na prvom poschodí mestskej reducty v priestrannej, svetlej miestnosti ...*,
- 1939 budova mestského úradu,
- 1941 bývalá rímskokatolícka chlapčenská ľudová škola v budove starého Kolégia,
- 1942 opäť do budovy Čierneho orla, tentoraz ide knižnica do miestností na ľavej strane prvého poschodia a nad hlavným vchodom je umiestnená čítareň,
- 1945 na konci roka sa sťahuje z Čierneho orla do mestskej budovy na Hlavnej 22 (vtedy Stalinova ulica, bývalý palác Klobušickovcov, dnes sídlo krajského súdu),
- 1956 presťahovanie knižnice do Kolégia, Hlavná 137,
- 1968 presťahovanie oddelenia pre deti do Domu kultúry Revolučného odborového hnutia (DK ROH),
- 1973 8. 10. začatie činnosti nových oddelení (krásna a náučná literatúra, študovňa, čítareň, ruská a ukrajinská literatúra, politická literatúra) v Starej mestskej škole, Hlavná 139 (vtedy ulica Slovenskej republiky rád 139),
- 1974 otvorenie oddelení – poézie, dramatickej literatúry, hudobnín a gramoplatní v starom Kolégiu,
- 1991 uvoľnenie priestorov starého Kolégia v dôsledku plánovanej rekonštrukcie, knižnici boli poskytnuté náhradné priestory na 5. a 6. poschodí novej budovy na Levočskej 9, kde sa presťahovalo riaditeľstvo a metodické oddelenie, v roku 2007 aj katalogizačné oddelenie,
- 1993 otvorenie detskej knižnice Slniečko na Hlavnej 16,
- 2007 otvorenie Britského centra na prízemí budovy Hlavná 139,
- 2008 počas rekonštrukcie budovy Hlavná 139 sa centrálna požičovňa a bibliografické oddelenie presťahovali na Levočskú 9, Britské centrum a čítareň do Župného domu na Slovenskej ulici,
- 2010 po ukončení rekonštrukcie sa Britské centrum a čítareň sťahovali späť do budovy na Hlavnej 139,
- 2012 otvorenie Centra regionálnych dokumentov na Hlavnej 139,
- 2013 Centrálna požičovňa, riaditeľstvo a odborné oddelenia sa sťahujú do Bosákovho domu na Levočskej 1,
- 2024 13. decembra presťahovanie knižnice z Bosákovho domu, Starej mestskej školy a domu na Hlavnej 16 do zrekonštruovaných priestorov komplexu štyroch budov na Slovenskej 18.